

Vita

Szücs József: A vizsgáztatás módszere és az egységes követelményrendszer kialakítása a magyar mint idegen nyelv oktatásában

I. A vizsgáztatás általános kérdései

1. Az ellenőrzés egyik eljárása a vizsgáztatás. A vizsgán a követelmények alapján ismeret, készség és képesség szintet állapítunk meg a hallgató osztályzása, minősítése, értékelése és további ismeretszerzésre való ambicionálása érdekében.

A vizsga az oktató- nevelőmunka eredményességének is kitűnő minőségjelzője. Napjainkban világszerte széleskörű kísérletek folynak, hogy a hallgatók ellenőrzése minél tökéletesebb legyen, segítse elő a hallgatói személyiség sokoldalú megismerését, a sokoldalú megismerés következménye pedig a minél reálisabb osztályzás, értékelés és minősítés legyen.

2. A Nemzetközi Előkészítő Intézetben /NEI/ a jelenleg használt vizsgáztatási rendszer - a szóbeli vizsgáztatás - a magyar mint idegen nyelv oktatásában, véleményem szerint nem felel meg a korszerű követelményeknek, az intézet előtt álló feladatoknak, mert a hallgató tudásának csak egyoldalú mérését teszi lehetővé. A szóbeli vizsga jelenleg az esetek többségében egy-egy lecke, a II. ciklus szakirányú nyelvkönyv szövegeinek reprodukálása. A jelenlegi vizsgáztatási eljárás miatt a hallgató képtelen reprezentálni valóságos tudását, ugyanakkor hiányosságai sem kerülnek felszínre. Ilyen feltételek mellett a vizsga sem az oktatásban, sem a nevelésben nem tölti be méltóan szerepét, nem eléggé effektív a hiányos visszacsatolás miatt, és nem ad kellő korrekcióra alkalmat. Márpedig a nyelvoktatás gyakorlati szempontjából a szóbeli vizsgán nyújtott teljesítmény éppen a beszédképesség fejlesztésének elsőbbsége miatt a legfontosabb kell,

hogyan legyen számunkra, az osztályzást, az értékelést illetően is. A hallgató feladata egyetemi tanulmányai alatt nem csupán az lesz, hogy a megértett, megtanult, esetleg memorizált leckét, kb. másfél oldal terjedelmű szöveget, reprodukálja. Ha nem is állnak egzakt mérőműszerek, vizsgáztató gépek rendelkezésünkre, de legalább megközelítő pontossággal mérni kell a hallgató produktív nyelvtudását, a reprodukáló és transzformáló képességét, illetve a tanult anyag alkalmazási szintjét. A vizsgáztatóknak éppen ezért képet kell kapniuk arról, hogy a hallgató egy-egy tantárgyból szerzett ismereteit mennyire képes más tárgyak tanulásában felhasználni /interdiszciplináris szempont/, a reprodukálási képességén kívül képes-e a hallgató érvelésre, vitára, vagyis nyelvoktatási szempontból képes-e a hallgató spontán beszédre /nem előkészítetre, mint szöveg reprodukálása esetében/, egy-egy fogalom, terminus technikus magyarul történő elfogadható meghatározására, rövid kifejtésére stb. Továbbá a sokoldalú személyiségfejlesztés követelményeinek tesziünk eleget, ha a hallgatót a köznyelvi, mindennapi beszéd megértésére, használatára /köznyelvi spontán beszéd/ tanítjuk, és ellenőrizzük is e képességének szintjét, vagyis ha megállapítjuk, a nyelv mint kommunikációs eszköz, mint a kultúra hordozója, milyen fokú egy-egy hallgatóban. Nemcsak az írásbeli zárthelyi alapján, hanem a szóbeli vizsgán is tájékozódni kell a köznyelvi hallás utáni megértés szintjéről /írásban szaknyelvi jellegű hallás utáni megértés értékelése történik/. Továbbá tekintettel kell lennünk az értékelésnél a grammatikai megformálásra, a kiejtésre, a beszédtempójára is.

3. A jelenlegi vizsgáztatási eljárás nem tartalmaz elég nevelési motívációt. Ha a vizsga kiterjed a hallgató személyes ambícióinak megismerésére, ha érdeklődünk a választott pályájáról, s az ehhez vezető úton felhívjuk teendőire a figyelmet akár a tanulási módszerét, akár az ismeretének hiányosságait vagy a magatartását illetően, akkor nyelvoktatási szempontból is igen jelentős az új vizsgáztatás, mert a hallgató általában egyoldalúan, monológikus beszédben kommunikál, míg az említett esetben dialogizáló képességéről is pillanatképet kaphatunk, s spontán köznyelvi beszédként osztályozzuk is.

4. A felsoroltakon kívül a vizsgáztatás reformját még nagyon sok körülmény sűrgeti. Ezek közül egyik legjelentősebb a tömegkommunikációs eszközök nagyarányú térhódítása és hatása az oktató-nevelő munkára. Az oktatási folyamat valamennyi szakaszában, így a nyelvvizsgán is, az idegen nyelv oktatásában a pedagógusoknak az órán kívüli információ áradatot szükségképpen fel kell dolgozni, különben nagyon felületes lesz a hallgató így megszerzett tudása, s valószínű sohasem jut el a hallgatók nagy százaléka az alkotó szellemű elsajátításig, nem lesz képes a lényegest a lényegteltől elválasztani, /Konov/ A tanuló az információk tengerében^{1.} c. Pravdában írott cikkéből világosan látszik; hogy a szovjet metódikusok felismerték a tömegkommunikációs eszközök óriási szerepét, míg mi nem vagyunk hajlandók tudomásul venni. Szerinte az iskolának a hajtósíj szerepét kell betöltenie a külső információtól az ismeretek önálló feldolgozásáig. Ez a megállapítás különösen érvényes a mi esetünkben, hiszen a nem tökéletes nyelvtudás, az ismeretszerzés, a beilleszkedés hátráltatója, tehát segítséget kell adni a hallgatónak az órán kívül szerzett információinak rendszerezésében, úgy hogy egyben további ismeretszerzésre inspiráljuk. PRATTE a tömegkommunikációs eszközök jelentőségével kapcsolatban nem az iskola szerepét /KONOV/, hanem a pedagógusét emeli ki. Új közlő rendszer, új hallgató c. cikkében írja: "Ha az oktató modern kíván lenni, meg kell értenie az új közlőrendszernek /ti. a tömegkommunikációs eszközöknek/ az ifjúságra gyakorolt hatását, és segítenie kell a fiatalokat a megfelelő kontaktusok megválasztására."^{2.}

II. A javasolt vizsgáztatási eljárás követelményrendszere

1. A vizsgáztatási módszert is, mint az oktatásét, a nyelvtanulás célja határozza meg, következésképpen azt az anyagot is, amelynek alapján a vizsga történik.

A magyar mint idegen nyelv oktatásban a nyelvoktatás általános célja a magyar nyelvi környezetben való minél teljesebb beilleszkedés elősegítése, a köznyelvi és az általános tudományos nyelvi előkészítéssel

olyan megbízható nyelvi alap lerakása, amely tovább fejlesztve az egyetemen a megfelelő szaktárgy irodalmának tanulmányozásához szükséges, egészen addig a szintig, amíg a hallgató szakmai tárgyú megbeszélésre, disszertáció írásra stb. képes nem lesz, beleértve ebbe azt a köznyelvi nyelvtudást is, amelyre a külföldi hallgatónak magyarországi tartózkodása alatt szüksége van. Következésképpen a vizsga anyagának egyaránt tartalmaznia kell a mindennapi kommunikációhoz szükséges köznyelvet, - amelyhez a film, rádió, TV, és a sajtó is forrásként szolgál -, és azt az általános tudományos szókinccset, amelyet a hallgató a különböző szaktárgyakból, valamint a szakirányú magyar nyelvi tankönyvből és a szintetikus olvasásra használt népszerű tudományos szövegekből elsajátított.

2. Az oktatás a tanulási folyamat irányítása. Ez a magyar, mint idegen nyelv oktatásában azt jelenti, hogy segítjük a hallgatót a célnyelv egy bizonyos reprodukív szintű megértésében olyan nyelvi és szaktárgyi ismeretekre tanítjuk, amely alkalmas transzformálásra, a nyelvi készségek és a szaktárgyi ismeretek /fizika, matematika, kémia, biológia, történelem/ egymást kiegészítő, új helyzetekben, szituációkban történő alkalmazására. Azt jelenti továbbá, hogy a célnyelven pontos fogalomrendszert alakítunk ki, az órán kívüli ismeretszerzési csatornákat, a tömegkommunikációs eszközöket is az oktató-nevelő munka szerves részévé tesszük. Végeredményben ez a nyelv gyakorlati szintű tanulását, felhasználását, alkalmazását jelenti, olyan beszéd-kultúrát, amellyel a hallgató képes megértésre, olvasásra, írásra, az információk cseréjére.

3. Korszerű értékelés az, amely a tanulási szorgalmat és az egész személyiséget veszi alapul, beleértve a hallgató munkához való viszonyát, a munkafegyelmet is.

A szóbeli vizsgára is célszerű egy olyan követelményrendszer kidolgozása, amely tekintettel van a felsorolt szempontokra. A II. ciklust záró szóbeli vizsgán meg kell állapítanunk, hol tartunk a célhoz vezető úton, milyen szintű tudást ért el a hallgató. Ennek érdekében a következőket kell értékelni:

- reprodukciós és az alkalmazási szint,
- a monológus és dialógus típusú előkészített és nem előkészített, spontán beszéd,
- az általános tudományos és köznyelvi tudás szintje,
valamint járulékosan:
 - hallás utáni megértés,
 - kiejtés, intonáció, beszédtempó,
 - grammatikai szint,
 - szerkesztő, felépítő képesség /a felelet felépítése/
/szóbeli fogalmazás/

továbbá:

- beállítottsága a választott pálya elérésére,
- munkához való viszony /munkafegyelem is/, valamint a kooperációs szint is,
- általában a gondolkodás műveleteinek szintje: reprodukáló, alkalmazó, sűrítő /kondenzáló/, kommentáló képessége stb.

E sokrétű követelménynek a jelenlegi vizsgáztatási eljárás képtelen eleget tenni, míg az új eljárás alapján viszonylag pontos képet lehet kapni egy-egy hallgató tudásáról, személyiségéről. A következő szintek, rész vizsgafeladatok, lépések közvetlen szolgálják egyes főbb szintek megállapítását, a járulékos szintekét pedig közvetve:

I. A reprodukciós szint megállapítása. Lényege: általános tudományos nyelven megírt tankönyvi szöveg, lecke reprodukálása.

II. Alkalmazási szint:

a./ A reprodukciós szint megállapítására kifejtett tétel, szöveg, lecke más szituációban való alkalmazása /nyelvi készségé és ismereté is/.

b./ Interdiszciplináris szint a szaknyelvi irányú magyar nyelvkönyv leckéinek témájához kapcsolódó és kapcsolható szaktárgyak vagy szaktárgy témáival képes-e asszociálni a hallgató?

c./ Definiálási, kondenzálási szint: szónak, fogalomnak, esetleg tételnek tömör, lakonikus meghatározása, kifejtése, lényegének kiemelése szaknyelvi anyagon.

d¹./ Köznyelvi megértési és kommunikálási, átadási szint /órán túlmenő információ szerzési és átadási képessége monológus és dialógus formában/.

d²./ A vizsgázó hallgató személyisége, pályaválasztása, érdeklődése, tanuláshoz, munkához való viszonya /dialógus jellegű beszéd/.

III. Az új vizsgáztatási eljárás a gyakorlatban I.

1. reprodukálási, 2. alkalmazási, 3. interdiszciplináris és 4. kondenzálási szint/.

1. Egy-egy tétel elmondása, valamilyen téma, lecke reprodukálása közzismert vizsgáztatási eljárás./ A hallgató tételt húz, arra 20-30 perc alatt felkészül, leggyakrabban le is írja, a felelete abból áll, hogy a leírottakat felolvassa. Minden tétel lényegében egy-egy szakirányú nyelvi tankönyv leckéjének címe. Az új vizsgáztatási eljárásban, a reprodukciós szint megállapításánál, tekintettel arra, hogy a szóbeli kifejezőképességet szándékoztuk ellenőrizni, megtiltottuk a hallgatóknak, hogy szó szerint felolvassák a leírottakat, viszont vázlatként használhatták. Jeles képességű hallgatók esetében még vázlatként sem ajánlatos a leírtak használata, ugyanis azt tapasztaltuk, hogy a leírt szöveg zavarta a szabad, alkotó beszédet.

2. A hallgató által kihúzott tétel annak ismeretanyaga, s a szükséges lexika szolgált az alkalmazási szint megállapítására. /Második lépés II/a szempont/ Természetesen a tanultak alkalmazási körén sokkal több értendő, a 2. lépés csupán egyik fontos vizsgáztatási eljárás, amellyel az alkalmazási szintről kaphatunk részosztályzattal mérhető információt.

Az M 3-as csoportban az 1973. IV.19-én levezetett vizsga eredményei szerint a 14 hallgató közül 8-nak azonos volt a reprodukálási szintje az alkalmazási szintjével, 3 hallgatónál pedig jobb volt egy egész jeggyel, mint a reprodukálásé. /A csoport reprodukálási szintjének átlaga, vagyis a szóbeli kifejtésének átlaga 4,14, az alkalmazási szint pedig 4,10/. Két hallgató egy egész jeggyel rosszabb osztályzatot ka-

pott alkalmazásból, egy pedig kettővel. Az utóbbi, feltűnően nagykülönbség /4-es reprodukció, 2-es alkalmazás/ magyarázatra szorul.

Donka Bancseva bolgár hallgató tétele Curie asszony élete és munkássága volt. A felkészülési idő 20-30 perce alatt 36 sort irt le. Minden lényeges dolgot elmondott, egyetlen nyelvtani hibát ejtett /XX-an század/. Miután szószerint tanulta meg az anyagot, vagy csaknem szószerint, tekintettel arra, hogy nem a memorizálási képesség ellenőrzése a cél, hanem a megértett, megtanult szövegnek, a tartalmának kifejtése, nem jeles, hanem 4-es osztályzatot kapott. Reális lehet-e ez az osztályzás, ha az alkalmazási szintje csupán kettes?! Semmiképpen sem! Egy hagyományos vizsgán tehát irreálisan osztályoztunk volna, de az új vizsgáztatási eljárás már a 2. lépésnél némi korrekcióra hívja fel a figyelmet. D.B. arra a kérdésre, hogy Mi a rádióaktivitás jelentősége?, annak ellenére, hogy kémiából és fizikából is tanulták, nem tudott válaszolni. /Egyébként tétel is volt,/ 10.sz. Rádióaktivitás címmel./ Amennyiben a hallgató ezt a tételt húzza, elégtelen osztályzatot kap. Ez viszont, az elégtelen, ugyanúgy nem lett volna reális, mint a 4-es osztályzat. Az új vizsgáztatási eljárás egyik jelentősége oktató-nevelő munka szempontjából, hogy rászokjanak a hallgatók, + a vizsga nem szerencsejáték, néhány tételt szinte SZÓ szerint megtanulok, ha ezek közül húzok ki, jelest kapok, ha nem, hát pótvizsgázok!/. A hallgató mégis kettes osztályzatot kapott, mert tudott valamit a bolgár atomkutatásról s néhány értelmes mondatot is hallottunk. D.B. hallgatójánál tehát már az új vizsgáztatási eljárás 2. lépésénél kiderült, hogy csak reprodukciós képessége alapján nem volna reális az osztályzata, az alacsony alkalmazási szint miatt.

Meg kell még jegyezni, hogy ez az eset egy rendkívül fontos problémát is felvet, vagyis készség vagy ismeretszerzési- centrikus nyelvoktatásra van-e szükség? Az adott esetben arról is szó lehet, hogy egy életrajzot, miután valamilyen szinten és formában mindig tanítjuk az első hetektől az utolsóig, készség szinten tud a hallgató. Az új követelményrendszer szerint logikusabb lett volna alkalmazásként pl. egy. bolgár tudós életrajzát elmondani, s akkor valószínű jobb lett volna az eredmény is.

A fő probléma az, hogy bár kémiából tanulták a sugárzást, annak tudása nem áll a készség fokán, vagyis ismeretbeli hiányosságról van szó, amely az adott esetben kontrasztja az életrajznak, ahol a nyelv a készség fokán jelentkezik, míg a kémia tipikusan ismerethor-
dozó anyag, tantárgy. Az illető hallgató, amennyire Curie asszony életrajzának elmondásából megállapíthatjuk, készség szinten "ismerte a témát", viszont az ismeret hiányában csődöt mondott nyelvtudása, s ezt a következő vizsgalépés még inkább igazolta.

3. A vizsga harmadik mozzanata az interdiszciplináris szint megállapítása. Az adott esetben az elnöklő kémiatanár adott fel kérdést a kémia és a fizika órán tanultakkal kapcsolatban. E két tárgy, annak ellenére, hogy matematikát és ábrázoló geometriát is tanulnak a mérnök szakirányú csoportjaink, alkalmas gondolkodási műveletek nyomkövetésére, annak megállapítására, mennyiben alkalmas a hallgató szakmai nyelvtudása ismeretei szintetizálására, illetve az egyik tárgyban tanultakat /szakirányú magyar nyelvkönyv, kémia és fizika/, esetleg más forrásból /könyv, újság/ nyert és az anyanyelven szerzett ismereteit képes-e a más szituációban alkalmazni?

A magyar és a nemzetközi fórumokon is állandó téma, hogy az egyes tárgyakban tanultakat a tanulók nem képesek szintetizálni. Ez a jelenség a magyar mint idegen nyelv oktatásában is tapasztalható.

Az M 3-as csoport osztályzatai alapján megállapítható, hogy az ún. interdiszciplináris szint a legalacsonyabb: 3,82. /4,14 a reprodukálási, és 4,10 az alkalmazási/. A leggyengébb átlageredmény ellenére viszonylag mégis elfogadható, mert szóbeli vizsgán /fizika/ 3,62 lett, a kémia gyakorlati jegyek átlaga pedig 3,61.

4. A hallgató interdiszciplináris szintje tehát elsősorban a szaktárgyak tudásának függvénye, s csak másodsorban a nyelvi készségé. Úgy látszik, ezt a vizsgáztatási szempontot ajánlatos lenne a szaktárgyi vizsgákon is érvényesíteni, mert a hallgatót arra serkenti, hogy alkalmazható nyelvi tudásra kell szert tennie, dialektikus kölcsönhatásnak kell érvényesülnie ismereteiben, szervesen össze kell illesztenie a hallgatónak a különböző forrásokból szerzett információit a célnyelven.

A már említett D.B. hallgató a sugárzás fajtáit nem tudta elmondani, elégtelen osztályzatot kapott. Eredménytelenségét nem lehet ezzel magyarázni, hogy nem tud magyarul, mert az eddigi mutatók alapján /4-es reprodukálás, 2-es alkalmazás/ ez nem állapítható meg. Viszont miután fizikából gyakorlati jegyként elégtelent kapott, a szóbeli vizsgán szintén, kémiából pedig közepes gyakorlati jegyet, a csoportos szóbeli vizsgán viszont elégtelent, - az eset tanulsága egyértelműen kimondható: csak olyasmit lehetne szintetizálni, nyelvi-
leg megformálni, amiről ismereteink vannak.

A spontán szaknyelvi irányú beszéd oktatásának egyik fontos célja a fogalmak pontos definiálása, a lényeg tömör kifejtése /II/c. szempont. A gondolkodás fejlesztésében igen nagy jelentőségű, a hallgatókat a leglényegesebb dolgok elmondására szoktatja. Spontán, mert azonnali reagálást kíván, vagyis a nyelv természetes használatát, anélkül, hogy pl. írással, jegyzetkészítéssel, mint a tétel/2.sz./ kifejtése esetében, hátráltatnánk, késleltetnénk a reagálást, a beszédet.

Szaknyelvi jellegű /általános tudományos nyelv/, amennyire nyelv-könyveink azok, /II. ciklus szakirányú nyelvkönyvei^{3/4}, ezért támaszkodik az innen szerzett információkra, szem előtt tartva az interdiszciplináris szempontot is /II/b, fizika, kémia/.

A szóbeli vizsga alkalmával a hallgatók 1-2 perces tömör választ adtak a következő kérdésekre, illetve a számukra jórészt ismert témákat röviden kifejtették: A kerék /magyar nyelvkönyvi és fizikai ismeretei alapján fejtette ki a hallgató/; A kalapács kézi és gépi alkalmazása; Erőátviteli eszközök; Fűtés és fűtőanyagok hazánkban; Backerel fedezésének lényege; Mi a különbség a hosszú, közép, rövid és az URH hullámok között?; A víznek mint energiaforrásnak jelentősége; Mi a szén?; Mi a kibernetika?; Egy híd felépítése előtti teendők; Mi a mechanika?; Mi a földgáz és ipari jelentősége?; Mi a víz szerepe a vegyiparban?; A kerékpár erőátviteli rendszere . . .

Ezek a kérdések vagy röviden kifejtendő témák, illetve egy-egy fogalom meghatározása lehetséges, hogy más hallgatónál vagy az alkalmazási, interdiszciplináris vagy a reprodukálási szint mérésekor már

szerepelt. Ez nem tematikus szegénység, nem hiányossága az új vizsgáztatási eljárásnak, hiszen más-más hallgató kapja, viszont igyekeztünk olyan kérdésekre, témákra elvárni a spontán reagálást, melyeket a magyar nyelvi szakirányú könyvből, fizikából vagy kémiából tanultak, illetve nagyon gyakran használt fogalmak, ha nem is tanulták /kibernetika/.

A hallgatók egyáltalán nem lepődtek meg egyetlen kérdésen sem, viszont a vizsgáztatók tanúi lehettek a produktív nyelvhasználatnak. Pl. Ha ön hídépítő mérnök lenne, és megbíznák azzal, hogy vezesse a munkát, hogyan kezdene hozzá? /Egy híd felépítése előtti teendők c. téma, az elnöklő tanár adta fel a kérdést/, a hallgató meglepetésemre nem azzal kezdte, hogy képzeletben kijelölte a leendő híd helyét, meghatározta nagyságát, hanem a forgalom "tanulmányozásával", figyelembe véve a fejlődés ütemét "döntött" a híd fajtájáról, nagyságáról és helyéről. . . A hallgató /Emil Janev/ kábelhidat "tervezett"; azt is bizonygatta, hogy városi forgalom lebonyolítására kiválóan alkalmas, de pl. vonatok nem mehetnek rajta, mert nagy a kilengése. . . A hallgató igen szerencsésen kapcsolta össze mind a mérnöki szakirányú nyelvi tankönyvből /Erzsébet-híd/, mind a fizika órákon, valamint az olvasmányai alapján szerzett ismereteit, úgy hogy egyben bepillantást nyerhettünk a hallgató "alkotó fantáziájába", sőt a gondos, körültekintő "előkészítő munkák" alapján a hallgató személyiségét is jobban megismertük /lehetőség, következetesség, a munkához való viszony stb./.

Egy, inkább memorizációs típusú hallgató, Nelli Gotcseva, aki a mechanika fogalmának meghatározását kapta, mély és konkrét ismeretek híján csak közhelyeket mondott: "Életünkben és az iparban nagy szerepet játszik." A vizsgáztatás feladata a mérés, de arra is alkalmasnak kell lennie, hogy rádöbbsen a hallgatót felületes tudására, arra, hogy nyelvi közhelyekkel nem sokra megy, ha komolyan akar pályájára készülni, változtatnia kell munkához való viszonyán s tanulási módszerén. "A jó vizsga-módszerek ugyanis ösztönzik és kényeszerítik a tanulókat, hogy megfelelő módon foglalkozzanak a tananyaggal és úgy sajátítsák el" - írja Jánossy Lajos akadémikus /az ő kiemelése/.

A Nemzetközi Előkészítő Intézetben a csak reprodukálásból álló szóbeli vizsga nemcsak elégtelen, nem korszerű, hanem káros is, mert mint JÁNOSSY folytatja „a tanuláshoz a rossz irányba terelése okozza az igazi bajt”⁵ /i.m. a kiemelés tőle származik/.

Az osztályzatok alapján megállapítható, hogy két hallgató rosszabb jegyet kapott a "definiálásra", mint a reprodukálásra. Az említett Donka Bancseva hallgató, aki 4-es osztályzatot kapott az I. szempont szerint /reprodukció, vagyis a hagyományos vizsga egyetlen eljárásával/, a II/c /definiálási, kondenzálási/ szint szerint csupán 2-est ért el. Továbbá, már említettük, elégtelen volt a II/b szempont /interdiszciplináris/. Ez utóbbi osztályzattal még realisabb képünk alakul ki a hallgatóról: 4-2-1-2. Ha csak a hagyományos vizsgáztatással ítéljük meg a hallgató tudását, látjuk, 4-est kapott volna, ha viszont a további mutatókat is alapul vesszük, amelyre az új vizsgáztatás lehetőséget ad, alig jobb kettesnél! Viszont 5 hallgató egy-egy jeggyel jobb osztályzatot kapott a reprodukáláshoz /I/1./ viszonyítva. Nem kétséges, hogy ezek a hallgatók az egyetemi szemináriumi foglalkozások alatt aktívak lesznek, mert spontán beszéd szintjük magas, könnyen orientálódnak, vitaképességük magas szintű, s az e szempontból nyújtott teljesítményük feltehetően ösztönzőleg hat arra, hogy a reprodukálási szintjüket is emeljék, vagyis egy-egy téma pontosabb, kötöttebb kifejtésére is képesek legyenek. A hagyományos vizsgáztatási eljárást ezek a hallgatók joggal tekinthették úgy, hogy nem volt alkalmuk képességüket, nyelvtudásukat, de ismereteiket sem kellőképpen reprezentálni, míg az új vizsgáztatási eljárás ezt teszi lehetővé, de úgy, hogy egyben fel is hívja a figyelmet a hiányosságra.

Az M 3-as csoportnál a definiálási, kondenzálási átlag 4,25, a reprodukálásé 4,14. Az emelkedés szintén jó jel, mert amennyiben megbízhatunk az osztályzatokban /két tanár közös osztályzata/, megállapítható, hogy a spontán beszédnek ez a formája, az ellenőrzésnek ez a módja helyes. A spontán szakirányú nyelvi tudást már a II/a /alkalmazási/, II/b /interdiszciplináris/ szempontoknál alkalmunk volt megállapítani, de úgy látszik, nem felesleges a II/c /definiációs, kondenzálás/ szempont szerint sem, mert jelentősen hozzájárulunk

ezzel a hallgató megismeréséhez, olyan képességek gyakoroltatásához, amelyekkel igényes szellemi munkára nevelünk, amelyekre a hallgatónak az egyetemen szüksége lesz.

IV. Az új vizsgáztatási eljárás a gyakorlatban II.

A. rész

/köznyelv, II/c szempont/

A köznyelvi beszéd rendszeres ápolása, sajátos továbbfejlesztése nélkülözhetetlen a megfelelő szaknyelvi, azaz általános tudományos nyelvi előkészítés érdekében is. A tömegkommunikációs eszközök szolgáltatják legnagyobb mennyiségben a kommunikáció alapanyagát, sokrétűen reprezentálják az alapszókincset, beszédtemát adnak, amelyet egymás között megbeszélünk. "Az alapvető szókincs és a beszédkészség elsajátítása elsődleges feladat azért, hogy a nyelvi rendszer helyes működése lehetségessé váljon"⁶ -írja BARNÁ GÉZA: A mindennapi nyelvtől a tudományos és szaknyelvig c. cikkében. Napjainkig hiányzik az ilyen szempontú felmérés, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy azok a hallgatók a legsikertelenebbek a szaknyelv és a szaktárgyak elsajátításában, akiknek a köznyelvi tudásszintje alacsony. Az új vizsgáztatási eljárás egyik előnye az, hogy a köznyelvi tudásra is tekintettel van, mint az általános információszerzés nélkülözhetetlen eszközére. E lépéssel a vizsgán is szerephez jutnak korunk nélkülözhetetlen technikai vívmányai, a kommunikációs eszközök, míg a hagyományos vizsgáztatási eljárás egyáltalán nincs tekintettel erre. Van-e az oktató-nevelő munkának olyan területe, amelyen ne lehetne fokozni a nyelvoktatás minőségét televízióval, rádióval, sajtóval és filmmel a sokoldalú személyiségfejlesztés érdekében? Ma már nyugodtan elmondhatjuk, nincs. A magyar mint idegen nyelv oktatása sem nélkülözheti az oktatási-nevelési folyamatban - beleértve az ellenőrzést - a vizsgáztatást. Gyökeresen fel kellene már számolni azt a maradi szemléletet, hogy csak az tartozik a pedagógusra, amit a tanmenet előír, helyesebben a tankönyvcentríkusságot. Nincs pl. sajtóóra, pedig enélkül nincs idegen nyelv oktatás /FERENCZY/, s

természetesen a rádiót sem használjuk fel rendszeresen oktatásunkban. /Lásd részletesebben az intézeti pályázatra beadott egyik munkában: A sajtóóra jelentősége a magyar mint idegen nyelv oktatásában,⁸/ . Ezen a lehetetlen helyzeten próbál változtatni egy kicsit az új vizsgáztatási eljárás, amikor tudatosan, szándékosan bevonjuk, felhasználjuk a hallgató tömegkommunikációs eszközök által szerzett tudását, tudása szerves részének tekintjük azt, és rész-osztályzattal értékeljük is. Ezzel is hangsúlyozni kívánjuk, hogy minden hallgató számára kívánatos a tömegkommunikációs eszközök használata, akár az intézeti filmvetítéseket, televíziónézési lehetőséget veszünk figyelembe, akár a város nyújtotta /mozi, színház, sajtó/ lehetőségeket. A vizsgáztatás utolsó szempontja /d/2/ tekintettel van azokra az általános nevelési követelményekre, amelyek egyetemünkön is napirenden vannak. Ma már egyre inkább építenek a hallgatók érdeklődési körére. Ennek végsősoron az szab határt, meddig lehet ezen a téren elmenni, hogy mire készítik fel a hallgatót oktatási és nevelési szempontból egyaránt. Az új vizsgáztatási eljárás alapján - az értékelésbe is beszámítva - mondja el egy-egy tömegkommunikációs eszköz révén szerzett kulturális és egyéb élményét. Az új eljárás tehát tekintettel van a hallgató önállóságára, a hallgató maga választja meg, miről szeretne beszélni, informálni vizsgáztatóit. Az igényes nyelvoktatás mindig művelődési szerepet is betölt, az új vizsgáztatási eljárás a cél nyelv kulturális értékeinek megismerésére is nevel. E feladat ellátására annál is inkább szükség van, mert honismeret /Kijev "Sztranovedenyije", NDK "Landeskunde"/

oktatása folyik más intézetekben, de nálunk ilyen tárgy nincs. Mivel külön erre órákat nem fordítunk, nincs külön tanszéke, mint pl. Kijevben, Drezdában stb. Még nagyobb felelősséget ró az intézet vezetőségére, tanáraitra, - beleértve a nevelőtanárokat is -, hogy a hallgatók ilyen irányú információ-szerzését elősegítsék. Sajnos ezen a téren a NEI-ben hiányosságok vannak:

a./ Nem juttatjuk el a magyar nyelvű sajtót hallgatóinkhoz, még úgy sem, mint máshol, hogy kifüggesztik a folyósó falára, ahogyan ezt más intézetekben teszik.

- b./ Az MTI képes hiradót az intézet megrendelte, de nem rakják ki, illetve ha kiteszik, hónapokon át nem cserélik a képeket.
- c./ Helyhiány miatt igen korlátozott a televízió-nézési lehetőség.
- d./ Nincs az intézetnek saját stúdiója, vezetékes rádiója, illetve hálózata.
- e./ Nem irányítják eléggé a hallgatók ilyen irányú megismerési tevékenységét a tanórán, nem hívjuk fel figyelmüket rendszeresen a rádió, TV, színház, mozik műsórára, esetleg TIT előadásokra stb., továbbá nem ajánljuk rendszeresen azokat a cikkeket, amelyek közvetlenül is érdeklik őket. /Pl. friss információ a hallgató hazájáról napilapjainkban/.
- f./ Nincs az intézeti életről tájékoztató, hallgatók számára írt /hallgatók bevonásával/ lap féle, amely nemcsak az informálást tenné lehetővé, hanem a köznyelv gyakorlását is. . .

A spontán köznyelvi beszéd szint ellenőrzése egy sor információt szolgáltat a vizsgáztató számára:

1. Következtetni lehet a hallás utáni megértés szintjére /pl. az információ forrása, rádió, televízió, film stb. . . .
2. Információt kapunk a hallgató monológus és dialógus típusú beszéd-szintjéről /spontán beszéd/.

Az új vizsgáztatási eljárás a köznyelvi beszéd szint megállapításakor tekintettel van a pszichológiai és pedagógiai tényezőkre:

1. A megnyilatkozáshoz kedvező feltételt teremtünk azzal, hogy a hallgató azt jelöli meg beszéde témájaként, amit ő akar.
2. A hallgató a választott témájából valamelyest következtetni tudunk érdeklődési körére /film, színház, zene vagy irodalom, esetleg képzőművészet érdekli-e inkább/.
3. Beszédéből következtetni tudunk arra, milyen mélységben fogja fel egy-egy film stb. mondanivalóját, van-e kiforrott ízlése, kritikával vagy kritikátlanul fogadja el a hallottakat vagy látottakat, vagyis milyen fokú az igényessége, vitakészsége.

4. A köznyelvi tudás ilyen jellegű ellenőrzése, mint követelmény nem állítja megoldhatatlan feladat elé a tanulót /hallgatót/. Ha a vizsga időpontjáig egyetlen televíziós adást, egyetlen filmet vagy színdarabot látott a hallgató, amióta Magyarországon tartózkodik, már van mondarvalója, sőt az esetek jelentős részében saját véleménye is.

5. Azzal, hogy nem a tanórán tanított anyagot kérjük számon, maximum elkerülhető a verbalizmus, míg a hagyományos vizsgáztatás esetén nem. /Lásd még részletesebben: Az új vizsgáztatási eljárás pedagógiai-pszichológiai szempontú elemzése c. fejezetet.

Az osztályzatok alapján megállapítható, hogy az M 3-as csoportban /14 fő/ a legjobb eredményt a köznyelvi spontán beszédben érték el: 4,40 /4,14 volt az ún. reprodukciós szint, amely a hagyományos vizsga egyetlen értékmérője/. A magasabb átlag jó jel, mert a jó megértési nívó mellett a jó átadási képességre is fényt vet, ugyanakkor a hallgató képességeinek jobb megismerését is lehetővé tette /érdeklődési kör, véleménynyilvánítás, igényesség stb./ 5 hallgató egy-egy egész jeggyel szerepelt jobban, mint a kihúzott tétel alapján /reprodukció/, amelyre írásban előre felkészült/, csupán egyetlen lengyel hallgató szerepelt rosszabbul, 8 pedig azonos osztályzatot ért el.

Egy kissé hihetetlennek tűnik, hogy egy csoport produktív nyelvtudása jobb legyen, mint a reprodukzív, ezért az eddigiektől eltérően nemcsak azt soroljuk fel, miről beszélnek a hallgatók, hanem azt is, hogy mit.

A vizsgának ezen a részén /köznyelvi szint mérése/ egy rövid dialógus folyik le a vizsgáztató és a vizsgázó között arról, hogy szokott-e rendszeresen olvasni magyarul a hallgató, nézett-e televíziót, járt-e színházba, kiállításokra stb. Ezek egyben mobilizáló jellegű kérdések, hiszen a szaknyelvi ismeretek ellenőrzéséről más területre térünk át.

Ezt a rövid dialógust nem jegyeztük le, annak ellenére, hogy igen jó például szolgált volna egy mérnök szakirányú csoport érdeklődési körének megismerésére. A rövid dialógus végén megkérjük a hallgatót, beszéljen a látott vagy hallott televíziójátékról, filmről vagy szín-

darabról, az egyikről, amelyet az imént felsorolt, s ez lejegyzésre is került. /Miután nem csupán kísérleti, hanem valóságos vizsga volt, attól tartva, hogy magnetofonfelvétellel károsan befolyásoltuk volna / esetleges mikrofonláz/ a hallgatókat, eltekintettünk a pontosabb rögzítéstől.

Az új vizsgáztatási eljárás tekintettel van a hallgató személyiségére, annak sokoldalú megismerésére és alakítására. A régi vizsgáztatási eljárással rendkívül hiányos személyiségismeretre teszünk szert, így a vizsga mint nevelési tényező nem tölti be a szerepét. Az új eljárás utolsó fázisában, a köznapin spontán beszéd szint mérésének szerves részeként közvetlenül a hallgató személyiségéről érdeklődünk /II/d/2/, pályaválasztásról, terveiről. Az egész vizsgáztatási eljárás felépítése olyan, hogy egyre inkább megismerhessék a hallgatót a vizsgáztatók, hogy a pedagógiai ráhatás ideális feltétele kialakuljon, kölcsönös bizalom alakuljon ki a vizsgáztató és a vizsgázó között. A hallgató "imponálhat" a vizsgáztatóknak, bizonyos sikerélményhez juthat, ha a tételét elmondja /a vizsga első aktusa, mint a hagyományos vizsgák/.

A 3. az ún. interdiszciplináris szint mérésénél különösen előnyös helyzetben van a vizsgáztató magyar nyelv tanár, mert a vizsgáztatást száz százalékig a szaktanár veszi át. Így mint aktív figyelő vehet részt, egyben a hallgató számára "nézőközönséget" jelent. Jelentősége, hogy ennek a nézőnek a hallgató imponálhat természet tudományos ismereteivel, hiszen erre ritkán van alkalma. Hasonló eset történik az ún. spontán szaknyelvi szint megállapításakor /definiálás, kondenzálás/. Az új vizsgáztatási eljárás során az ún. köznyelvi szint megállapításakor, a hallgató a vizsgáztatót akár egyenrangú partnernek is tekintheti, hiszen egy kultúrszférában élő embernél lehetséges, hogy egy és ugyanazon filmet, televíziós játékot stb. láttak. Ebben az esetben lényegében élménymegosztásról van szó.

A spontán köznyelvi beszéd mérésének második fázisában /II/d/2/, egyben a vizsga utolsó lépéseként /a hallgató szempontjából/ teljesen a hallgató személyiségére, legfontosabb személyi problémára, a pályaválasztásra és a tanulásra fordítjuk a figyelmet. A hallgatókat érzel-

mileg gazdagon motiválja az, hogy önmagukról beszélhetnek a célnyelven. Véleményünk szerint eljutottunk a nevelési kontaktus maximális megteremtéséig, tehát levonhatjuk a tanulságot a hallgatóval, vagy magunk megtesszük ezt: adekvát-e a befektetett munka, a hallgató hozzáállása, munkafegyelme, tudása a választott szak eléréséhez. A tanárnak szintén ajánlatos közölni a hallgató fejlődése érdekében, milyen a hallgató reprodukciós szintje "szembe állítva" azt a hallgató szándékával; azt, hogy választott szakjának eléréséhez elegendő-e tanácsot adni, ha mechanikus tanulást tapasztaltunk nála a tartalmi összefüggések megrágadása helyett. Az alkalmazási szintjére, illetve annak színvonalára is utalunk. Az interdiszciplináris és a definiálási, kondenzálási szintekről szólva alkalmunk van arra, hogy a nyelvi ismeretek hiányán túl a hallgató szakismereteinek, szaknyelvi ismereteinek hiányosságaira is felhívjuk a figyelmet, illetve a teendőire /esetleg irodalmat is lehet szintetikus olvasásra javasolni/. Ugyanakkor felhívjuk figyelmét a szaktárgyak rendszeres tanulására, utalunk arra, hogy hiányos nyelvtudása vagy hiányos szakismerete mennyiben hátráltatta a teljesítményében. Ezekkel kapcsolatban, amennyiben a hallgató munkafegyelmével kapcsolatban is merülnek fel hiányosságok az eddig eltelt időszakban, azt is szóvá tesszük.

Метод на экзаменах в нашем учебном заведении и создание
его системы требований в обучении венгерскому как ино-
странному языку

/Йожеф Сюч/

Настоящий метод приведенный на экзаменах, не в состоя-
нии объективно показать фактическое знание студента, и не
отражает многосторонне его личность.

Преподаватель при помощи нижеуказанных уровней заданий
/т. е. разных фаз экзамена/ реально может определить знание
и личность студентов.

I. Установление репродуктивного уровня: репродукция учеб-
ного текста на общем, научном тексте.

II. Установление уровня употребления

- а/ репродуктивный уровень: трансформация текста, урока,
положения, т. е. перенесение их в иные ситуации,
- б/ уровень интердисциплинированности: выясняется, спосо-
бен ли студент ассоциировать материал учебника венгер-
ского языка с материалом специальных предметов,
- в/ уровень определения и конденсации: короткое определе-
ние и объяснение слова, понятия, положения на материа-
ле языка данной специальности,
- г/ уровень коммуникации и понимания разговорного языка
/на темы культурной, политической или спортивной жизни/
- д/ личность студента, его выбор профессии, круг интересов,
отношение к учебе и труду / в форме диалога с препода-
вателей/.

Наконец, автор на основе своих экспериментов доказывает, что
знание студента устанавливается эффективнее при подобных мето-
дах.